

Резюме

У статті автор намагається класифікувати основні нетрадиційні загрози національної безпеки держави. Пропонуються основні принципи, слідування яким могло б ліквідувати найгостріші протиріччя між державами з метою досягнення ефективного результату у забезпеченні національної безпеки.

Ключові слова: охорона навколошнього середовища, міжнародний контроль, національна безпека, транснаціональні кримінальні організації, принцип транснаціоналізму.

Резюме

В статье делается попытка классифицировать основные нетрадиционные угрозы национальной безопасности государств. Предлагаются основные принципы, следование которым могло бы устранить наиболее острые противоречия между государствами в целях достижения эффективного результата в области обеспечения национальной безопасности.

Ключевые слова: охрана окружающей среды, международный контроль, национальная безопасность, транснациональные криминальные организации, принцип транснационализма.

Summary

The author in the article tries to classify the main non-traditional threats to national security of the state. In conclusion author proposes main principles which should be observed in order to eliminate the most severe tensions and achieve best result in ensuring national security.

Key words: environment, protection, international control, national safety, transnational criminal organization, principle of transnacionalizm.

Отримано 25.05.2010

М. О. ДЕЙ

Марина Олександрівна Дей, кандидат юридичних наук, доцент, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

МЕТОДОЛОГІЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ОХОРОНІ ПРАЦІ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що вперше метод гармонізації, як засіб звернення до принципів регулювання з метою зближення законодавства різних держав у сфері правових відносин був використаний у країнах Латинської Америки. Також метод гармонізації широко використовується в ЄС з метою забезпечення функціонування єдиного ринку. При цьому гармонізація правового регулювання охорони праці проводиться на основі застосування принципів регулювання, які містяться в установчих договорах, що мають характер міжнародного договору. Д. Кліфт (Clift), офіційний представник ЮНСІТРАЛ, стверджує, що гармонізація як метод уніфікації права, сприяє зближенню законодавств у правовій сфері¹.

Аналогічної точки зору дотримується Н. Г. Дороніна, яка стверджує, що «гармонізація як спосіб уніфікації права є єдиною можливістю у відносинах, які підкорені адміністративно-правовому методу регулювання»².

Проблеми правового регулювання та управління охороною праці не один раз ставали предметом обговорення науковців та практиків. Однак комплексного дослідження методології гармонізації українського законодавства з охорони праці із нормами Європейського Союзу, у сучасних умовах не розкривалось. Науково-теоретичним підґрунтам стали праці українських і російських вчених у сфері трудового права, теорії держави та права: М. Г. Александрова, С. С. Алексєєва, В. С. Андреєва, М. Й. Бару, Я. І. Безуглої, Н. Б. Болотіної, В. С. Венедіктова, Г. С. Гончарової, В. Я. Гоца, В. В. Жернакова, П. І. Жигалкіна, М. І. Іншини, Р. І. Кондратьєва, В. В. Лазор, Л. І. Лазор, А. Р. Мацюка, П. Д. Пилипенка, С. М. Прилипка, В. І. Прокопенка, О. І. Процевського, В. Г. Ротаня, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишевої, І. І. Шамшиної, В. І. Щербины, О. М. Ярошенка та інших.

Мета дослідження полягає в тому, що за допомогою комплексного підходу розкрити основні механізми гармонізації національного законодавства із європейським, у сфері охорони праці; визначити місце гармонізації для формування законодавства України з охорони праці, зокрема проекту Трудового кодексу України.

Аналіз законодавчої бази з питань гармонізації, низки публікацій, присвячених загальнотеоретичним чи галузевим проблемам гармонізації законодавства України, досвіду інших країн, що проходили через процес гармонізації, дозволяє сформулювати певні методологічні підходи, якими, на нашу думку, слід керуватися при перевірці чинного та перспективного трудового законодавства України з охорони праці на предмет відповідності європейським стандартам.

1. Врахування перспектив розвитку трудового права ЄС. Аналіз, розвитку законодавства з охорони праці у європейських країнах відбувається постійно. «Європейське право не є застиглою категорією, при цьому його розвиток – це дорога з двостороннім рухом: впливаючи на національне законодавство, воно водночас вбирає в себе все найкраще, що є в цьому законодавстві», – як вірно зазначає Н. В. Пронюк³.

Більшість директив ЄС з гармонізації законодавства з охорони праці, до яких сьогодні має бути адаптоване українське законодавство, були прийняті досить давно – Перша Директива у 1967 р. прийнята Радою ЄС 67/548/ЄС, щодо захисту працівників, населення та споживачів. Серед останніх змін є Директива Європейського парламенту 2008/68 щодо регулювання праці при перевезенні шкідливих вантажів на внутрішньому транспорті. На відміну від національного законодавства, яке є порівняно мобільним, правове регулювання за допомогою директив є складним та довготривалим процесом. Від моменту затвердження Європейською комісією офіційного проекту директиви проходять довгі роки поки ця директива буде прийнята Радою ЄС та Європейським Парламентом і вступить у дію. Але ж й після вступу директиви у дію державам ЄС надається досить тривалий час для приведення національного законодавства у відповідність до вимог директив (до п'яти років). Не менш складним та тривалим є процес внесення змін до директив. Тому директиви ЄС, будучи актуальними на момент їх розробки та прийняття, з перебігом часу поступово перетворюються на певні гальма для розвитку трудових відносин, втрачають позитивний потенціал правового регулювання. Розробляючи нове законодавство чи реформуючи чинне, український законодавець має визначити, які норми європейського законодавства з охорони праці є ефективними і мають бути запроваджені у чинне законодавство України, а які – виказали свою недієвість, є застарілими і не мають враховуватися при створенні нових українських законів. Сьогодні є велика небезпека, що такі норми „транзитом“ можуть потрапити до нового українського законодавства, створивши додаткові перешкоди для запровадження нових, дієвих механізмів з охорони праці.

2. Врахування особливостей національної правової системи України. Слід визнати, що в сучасних умовах роль методу порівняльного правознавства суттєво зросла. Ю. С. Шемщченко зазначає, що «зараз жоден скільки-небудь значний законопроект не приймається без врахування того, як це зроблено у сусідів. Предметом порівняльного аналізу виступають норми права, правові інститути, юридичні поняття і терміни, правові концепції»⁴.

Але у вітчизняній правовій літературі неодноразово зверталася увага на необхідність зваженого та обережного запровадження закордонного досвіду. «Ми повинні здійснювати теоретичні дослідження для пошуку оптимального співвідношення вимог світової спільноти, традицій української школи права та стану нашого законодавства», – зазначає Н. В. Пронюк⁵. Є. Б. Кубко зазначає, що іноземні правові моделі, що використовуються країнами СНД, у тому числі і Україною, включаючи й моделі континентального права, повинні мати форми, які відповідають традиціям та юридичній техніці нових незалежних держав. Тому слід ставитись украй уважно до імплементації елементів та інститутів англо-американського права в систему кодифікованого законодавства країн СНД⁶.

3. Врахування політики, що провадиться в Україні, рівня її економічного та соціального розвитку, необхідності захисту національних інтересів. Не можна не погодитись із думкою В. К. Забігайла, що «розуміння та свідоме використання закономірностей взаємодії права та економіки (політики) є абсолютною вимогою при плануванні та здійсненні правотворчості. Не є і не може бути винятком з цього правила процес адаптації (апроксимації, гармонізації, уніфікації) права України до права ЄС в порядку імплементації ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво». Вчений справедливо зазначає, що закономірності взаємодії права та економіки (політики) при здійсненні адаптації законодавства України в цілому поки що фактично ігноруються», а реалії життя українського суспільства «ще далеко не завжди і не в усіх сферах рівнозначно є адекватними умовам, характерним для європейського співробітництва»⁷.

4. Врахування як позитивних, так і негативних наслідків проведення реформи, а також витрат, пов’язаних із запровадженням нового регулювання. Будь-яка реформа не може нести лише позитивні наслідки (якщо взагалі вдається таких досягти). Досвід підготовки реформи у ЄС свідчить, що кожне нововведення має аналізуватися всебічно – з визначенням як позитивних, так і негативних його наслідків. Окремо має враховуватися вартість реформ для держави та для суб’єктів господарювання, бо кожна реформа потребує значних фінансових витрат. У Білій книзі щодо підготовки асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції до внутрішнього ринку Союзу зазначається, що при визначення стратегії априксимації кожною державою обов’язково має бути врахована вартість проведення реформ (п. 3.20)⁸.

5. Орієнтація на адаптацію по суті, на досягнення загальних цілей у регулюванні, а не прагнення до зовнішньої подібності законів чи норм. Проблема встановлення критеріїв відповідності при проведенні адаптації (гармонізації, априксимації, рецепції) давно привертає увагу вчених. Як справедливо зазначає Ю. С. Шемщченко, процес гармонізації законодавства слід починати з юридичної термінології⁹.

Велике значення для встановлення змісту *acquis communautaire* є правильний переклад тих правових актів ЄС, до яких здійснюватиметься адаптація. «В основі процесу адаптації, який є по суті тектонічним зрушеннем національного права, – зазначають Т. Качка та Ю. Мовчан, – лежить основна проблема – правильне розуміння самого змісту *acquis communautaire*. Йдеться не стільки про академічне тлумачення *acquis*, скільки про банальне – розуміння змісту джерел *acquis*, тобто нормативних актів ЄС. Це первинне розуміння закладає підвалини адаптації, адже від його адекватності залежить результат – відповідне реформування національного права у правову систему, яка відповідає європейським стандартам»¹⁰. На велике значення кваліфікованого перекладу нормативних актів ЄС для процесу адаптації вказує Й. В. Мамутов¹¹.

Наказом Міністерства юстиції України від 26.11.2003 р. № 144/5 затверджений Порядок перекладу актів європейського права на українську мову¹². Здійснення перекладу актів європейського права для цілей адаптації покладалося на різні структури: Центр перекладів актів європейського права¹³; Центр європейського та порівняльного права¹⁴, а потім на Державний департамент з питань адаптації законодавства¹⁵. Із ліквідацією останнього у березні 2006 року ці функції виконує Мініст¹⁶. У 2004 р. ЦЄПП був підготовлений Методичний посібник з перекладу актів *acquis communautaire* українською мовою¹⁷.

Надання перекладам статусу офіційних є дуже важливим моментом, бо на сьогодні існує значна кількість перекладів, якість яких є дуже сумнівною. Втім ці переклади використовуються вченими для проведення досліджень у різних галузях адаптації та вироблення певних рекомендацій, що призводить до сумнівних наслідків.

Адаптуючи законодавство України з охорони праці до *acquis communautaire*, слід чітко усвідомлювати, які цілі переслідував європейський законодавець, запроваджуючи те чи інше регулювання. І якщо ті ж цілі досягаються чи можуть бути досягнуті у праві України за допомогою інших засобів, то це має бути враховане при проведенні адаптації.

Підводячи підсумок, потрібно наголосити на тому, що особливості гармонізації національного (українського) права до правової системи Європейського Союзу доречно розглядати крізь призму трьох позицій:

- в контексті механізму гармонізації, конституйованого в самому ЄС;
- як нормативно-правову практику, усталену у взаєминах між ЄС та державами-асоційованими членами цієї спільноти та
- у форматі правового співробітництва Європейського Союзу з державами, котрі не володіють жодним з окреслених статусів.

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права Євросоюзу з охорони праці. Україна фактично ніяким чином не може впливати на процес нормотворення в системі Євросоюзу, а виступає лише як дестинатор правових приписів Євросоюзу.

¹ Clift Jenny. UNCITRAL and the Goal of Harmonization of Law // Jurisdiction: Building Confidence in a Borderless Medium. Montreal, Canada. 1999. July 26 – 27. (Сайт в сети Интернет:<http://www.ilpf.org/events/jurisdiction/presentations/cliftpr.htm>)

² Дороніна Н. Г. Уніфікація і гармонізація права в умовах міжнародної інтеграції // Журнал російського права. – 1998. – № 6. – С. 56.

³ Пронюк Н. В. Проблеми впровадження європейських стандартів у законодавство України шляхом демократичних реформ // Україн. часопис міжнар. права. – 2002. – № 4. – С. 27.

⁴ Шемщученко Ю. С. Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом // Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 36.

⁵ Пронюк Н. В. Вказана праця. – С. 27.

⁶ Кубко Е. Б. Совершенствование законодательства Украины и проблемы его гармонизации с законодательством зарубежных стран // Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / Под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 63.

⁷ Забігайліо В. К. Право як інструмент реформування українського суспільства: законодавчі сподівання та соціальна реальність // Україн. часопис міжнар. права. – 2002. – № 4. – С. 24.

⁸ White Paper: Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union COM(95)163 // Europe. Gateway to European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu.int/en/agenda/peco-w/en/index.html>.

⁹ Шемщученко Ю. С. Вказана праця. – С. 39.

¹⁰ Качка Т., Мовчан Ю. Нова практика перекладу актів ACQUIS COMMUNAUTAIRE // Центр європейського та порівняльного права [Електронний ресурс]: Офіц. сайт. – Режим доступу: http://www.clc.org.ua/ukr_publikazzi/article_poselsky_02.htm.

¹¹ Мамутов В. К. Сближение современных систем правового регулирования хозяйственной деятельности // Государство и право. – 1999. – № 1. – С. 22.

¹² Порядок перекладу актів європейського права на українську мову: Затверджений наказом Міністерства юстиції України від 26.11.2003 р. № 144/5 // ОВУ. – 2003. – № 48. – Ст. 2540.

¹³ Положення про Центр перекладів актів європейського права: Затв. наказом Міністерства юстиції України від 2 листопада 1999 р. № 70/5 // ОВУ. – 1999. – № 46. – С. 126.

¹⁴ Положення про Центр європейського та порівняльного права: Затв. наказом Міністерства юстиції України 28 жовтня 2004 року № 126/5 // ОВУ. – 2004. – № 44. – Ст. 2920.

¹⁵ Про утворення Державного департаменту з питань адаптації законодавства: Постанова КМУ від 24 грудня 2004 р. № 1742 // ОВУ. – 2004. – № 52. – Т. 1. – Ст. 3447.

¹⁶ Про вдосконалення організації роботи з приведення національного законодавства у відповідність з європейськими нормами і стандартами: Постанова КМУ від 07 березня 2006 року № 256 // ОВУ. – 2006. – № 10. – Ст. 627.

¹⁷ Методичний посібник з перекладу актів *acquis communautaire* українською мовою / Центр європейського та порівняльного права. – К., 2004 // Центр європейського та порівняльного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eclc.gov.ua/new/html/ukr/3/translation_manual.html.

Резюме

У роботі розкриваються методології гармонізації законодавства України з охорони праці на сучасному етапі, а саме під час обговорення проекту Трудового кодексу України. Також приділяється увага визначенню поняття «гармонізація» у взаємовідносинах з Європейським Союзом.

Ключові слова: охорона праці, методологія гармонізації, Європейський Союз, умови праці, безпека праці.

Резюме

В работе раскрываются методологии гармонизации законодательства Украины по охране труда на современном этапе, а именно во время обсуждения проекта Трудового кодекса Украины. Также уделяется внимание определению понятия «гармонизация» во взаимоотношениях с Европейским Союзом.

Ключевые слова: охрана труда, методология гармонизации, Европейский Союз, условия труда, безопасность труда.

Summary

In work methodologies of harmonization of legislation of Ukraine open up from a labour protection on the modern stage, namely during a design of the Labour code of Ukraine review. Attention is also spared to determination of concept «harmonization» in mutual relations with European Union.

Key words: labour protection, methodology of harmonization, the European Union, labour (working) conditions, safety of labour.

Отримано 6.09.2010

Д. О. БОРИСОВ

Дмитро Олегович Борисов, адвокат адвокатського об'єднання «Центральна юридична консультація міста Сімферополя»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ У ЗАКОНОДАВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Розвиток міжнародного права визначається, насамперед, інтенсивним співробітництвом між державами в умовах сучасної глобалізації та істотно впливає на гармонізацію правових систем світу. Надання країною міжнародної технічної допомоги свідчить про її розвинутість та певний рівень її демократичності.

Міжнародна технічна допомога країнам, які розвиваються, є важливою складовою міжнародного співробітництва та спрямована на вирішення важливих економічних питань, включаючи подолання бідності населення та взагалі позитивно впливає на рівень його життя.

Для України заличення й використання допомоги іноземних держав, передусім, було зумовлено перебудовою національної економіки у зв'язку з проголошенням незалежності держави в 1991 р. У сучасних умовах використання іноземної допомоги Україною також має стратегичне значення тому, що сприяє поступовому руху нашої країни до євроатлантичної інтеграції.

Важливими донорами нашої країни виступають, насамперед, США, Великобританія, Канада, країни Європейського Союзу та різні міжнародні організації. Зокрема, з 1991 р. Україна отримала близько 6 млрд. доларів США від донорів для реалізації різноманітних проектів міжнародної технічної допомоги¹.

Законодавство Великої Британії істотно відрізняється від правових систем країн Європейського Союзу. Тому вивчення механізмів регулювання міжнародної технічної допомоги в британському праві є необхідним для нашої країни.

Вивчення британського законодавчого досвіду набуває важливий сенс також тому, що в Україні досі не існує спеціального закону про міжнародну технічну допомогу, який регламентував низку питань, пов'язаних з наданням та використанням допомоги на розвиток, та норм, які б, навпаки, передбачали умови надання нашою країною допомоги іншим суб'єктам права.

Новизна дослідження полягає у тім, що в статті вперше зроблена спроба проаналізувати правові засади надання різних видів міжнародної технічної допомоги, визначити критерії оцінки її ефективності й прозорості, та правові умови моніторингу використування цієї допомоги країнами-реципієнтами в законодавстві Великої Британії.

Визначенням основних тенденцій у правових системах країн Європейського Союзу у сфері міждержавного співробітництва приділили увагу І. І. Лукашук, В. М. Хонін, А. М. Москаленко. Однак питання визначення сутності міжнародної технічної допомоги, її видів, правових засад надання допомоги на розвиток та механізмів її регулювання на підставі британського законодавства недостатньо досліджено. Різним аспектам цієї тематики були присвячені праці Т. О. Анцупової, В. М. Слепця, М. О. Михайлова.